

TRAUTWEIN NEP. JÁNOS

(1819-1893.)

1859. november 6-án, Scitovszky János bíboros hercegprímás esztergomi aranymiséje napján, a pesti angolkisasszonyok templomában óriási tömeg feszült érdeklődéssel várta a vasárnapi ½10 órai szentbeszédet. Mindenki tudta, hogy a magyar Sión ormán elhangzó Te Deummal egyidőben itt a főváros szívében egy jelentős Veni Sancte készül. A várt szónok szerényen ment föl a szószékre. Jellegzetesen kiálló, nagy, erősen rövidlátó kék szeme ragyogott az örömtől. Az Oltáregylet történetírójának szavaival élve «egyszerű apostoli megjelenése Hofbauer Kelemenre emlékeztetett».¹ A legünnepélyesebb csendben Istennek irántunk való szeretetéről szóló szentbeszéd kíséretében felolvasta a jubiláló prímás dekrétumát az Oltáregylet megalakulásáról.

Az igénytelen szónok Trautwein János volt, a pesti piarista kollégiumnak akkor mindössze negyvenéves tanára. Nincsen benne kétség, hogy ez a nap volt életének legnagyobb napja, s hogy elsősorban ezzel a szereplésével írta be nevét maradandó módon a magyar katolicizmus történetébe.

Trautwein János 1819. október 29-én született Pesten. A belvárosi főplébánia-templomban keresztelték Albert és Bernát névre. Az első nevet nyilván keresztanyjára (Immentz Albertina) való tekintettel kapta, a másik név pedig atyjának neve volt. A rendbe való lépéséig azonban hivatalosan mindig csak a Bernát névvel találkozunk.

A kis Bernát apja a württembergi királyság Bertingheim nevű községében született 1774-ben ág. ev. vallású családból. Kitanulta a pékmesterséget, majd vándorútra kelt, s 1800-ban Budán telepedett le. Magyarországra vonzotta valószínűleg az akkor már Ipolyságon jómódban élő és szintén württembergi származású Trautwein kelmefestő család, amely minden jel szerint a rokonsághoz tartozott. Egyideig Budán, később pedig Pesten mint péksegéd dolgozott. Közben katolikussá lett. A vándorút ja alkalmával látott katolikus templomok meleg, díszes, ékes mivolta és a színes változatosságban feltalálható egysége visszavezette az Egyházba. Talán ez a mozzanat is hozzájárult ahhoz, hogy fia később élethivatásul tűzte maga elé a szegény templomok fölszerelését. A péksegédi munkával 1807-ben fölhagyott, s házmesternek szegődött. Úgy látszik, ilyen módon jobban remélte önállósítását. Legalább is később az iparendélyért benyújtott kérvényében nagy nyomatékkal hivatkozik arra, hogy házmesteri minőségében személyes adófizető volt. 1818. november 23-án a pesti belvárosi főplébánia-templomban örök hűséget esküdött Rampfer (másutt Romfsler) Anna harmincéves hajadonnak. A házasságból Bernáton kívül más gyermek nem született.²

A vallásos szülők fiúkat a piaristarend vezetése alatt álló elemi iskolába, az úgynevezett «pesti királyi nemzeti főiskolába adták. Innen került az 1828/29. iskolai évre gimnáziumunk I. grammatikai osztályába. A gimnázium létszáma akkor az 1823/24. évi 941-es maximális emelkedés után csökkenőben volt, de még úgy is elérte a 903-at. Bernát osztályában 217-en voltak. A szülők akkor tőlünk

nem messze, a mai Váci-utcában laktak. A következő évben a fiú nem járt iskolába. Ez az egyévi szünetelés alighanem összefüggésben állott a család önállósításának nehéz évével, melynek folyamán az apának nem kis utánjással sikerült beígérettséghez iparendélyt szereznie. A törekvő szülők ezt a kis üzemet lassan fejlesztették, s később még bukta, fonottkalács és kenyérsütéssel is foglalkoztak. A fiú 1830/31-ben folytatta a II. osztályt nálunk. A III. osztályt azonban már Jászberényben végezte. Talán mint német anyanyelvű a magyar nyelv tökéletes elsajátítása végett ment oda. A következő három iskolai évben újra pesti iskolánkban volt, és elvégezte az utolsó grammatikai osztályt és a két humaniórát. Mindig jó tanuló volt. Az akkori osztályozás különböztetett a kitűnők (eminentes), az I. rendűek (classis prima), a II. rendűek (cl. secunda) és a III. rendűek (cl. tertia) között. Bernátunk az alsóbb osztályokban a I. rendűek között volt, míg a felső három osztályban az eminensek közé küzdötte föl magát. Az akkori legmagasabb osztályban, a II. humaniórában pl. 1834/35-ben osztálya 100 tanulója és 42 eminense közül ő volt a "29. eminens. Ez a felküzdés annál figyelemreméltóbb, mert az utolsó két évben a családi körülmények nehezebbekké váltak: a 60 éves apának hosszú időn át viaskodnia kellett a hatóságokkal iparendélyének felfüggesztése miatt, édesanyja pedig állandóan betegeskedett. Egyébként utolsó évi iskolatársai közül (762 volt a létszám) legtöbbször vitte az a kis Petrovits fiú, aki az I. osztály 186 tanulója közt a 90. I. rendű volt, s akiből Petőfi Sándor lett.

Trautwein Bernát a legfelsőbb gimnáziumi osztályból ötödmagával a piarista-rendbe való felvételét kérte. Akkor szinte kivétel nélkül a II. humaniórából toborzódott rendi fiatalságunk. Erre a lépésre már jó ideje készült. Apja is a városhoz beadott egyik régibb kérvényében említi, hogy fia nem fogja folytatni az ő mesterségét, mert papnak készül. Jallosics András osztálytanár Grosser János provinciálissal írt információjában Bernátról többi között ezeket írta: «Termete megfelelő, egészségi állapota jó, kiejtése tiszta és kellemes; német anyanyelvén kívül jól beszél magyarul; magaviselet tekintetében: pius, gravis, sedulus (jámor, komoly, szorgalmas); quoad vitam socialem: exemplaris, pacificus (mások iránt példaadó, békés)». A provinciális, aki pesti igazgató korából már ismerte az ifjút, helyt adott kérelmének. Ugyanakkor vették föl a rendbe két osztálytársát is, Domanek Jánost (később Alajos) és Dornay Istvánt.

A rendnek Magyarországon akkor Kecskeméten, Privigyén és Trencsénben volt novíciátusa. Bernátot két pesti osztálytársával együtt Trencsénbe küldték. Itt öltözött be kilencedmagával 1835. szeptember 12-én. Keresztnevét Nepomuki Jánosra változtatta. A névcsere akkor divatos volt, s trencseni novíciustársai közül is mindössze ketten nem változtattak nevet. Szerzetesi neve a Sancto Josepho Cal. (Kal. Szent Józsefről nevezett) lett. Társai közül csak egy volt nálánál fiatalabb. Elöljárói kiemelik buzgóságát és szorgalmát, s közepes tehetségűnek tartják. A két évi (1835/36. és 1836/37). novíciátus végén akkor nem volt fogadalomtétel. Az egyetemes egyházjog szerint lehetett ugyan a novíciátus végén ünnepélyes fogadalmat tenni (az akkori egyházjogban még ismeretlen volt az örök fogadalmat megelőző ideiglenes fogadalom), ha a novícius betöltötte 16. életévét, nálunk azonban a jozefinista királyi rendeletek értelmében a fogadalomtételhez a betöltött 24. életév, vagy a betöltött 21. életév és a szerzetben töltött 3 év volt szükséges.

Abban az időben az volt a gyakorlat, hogy a rend a végzett novíciusokat tanítani küldte – többnyire két esztendőre. Így került ki Trautwein is az 1837/38. iskolai évre Nagykárolyba, a következő évre pedig Kalocsára. Mint ilyen klerikus-tanár az első helyen az I., a másodikon pedig a II. grammatikai osztályt tanította.

Ezek után a gyakorló évek után Vácra küldték a piarista vezetés alatt álló püspöki lyceumba. Itt végezték a rendi növendékek a kétévi bölcséleti tanfolyamot immár négy évtized óta. Trautwein itt eminens tanuló volt, de a tanult tárgyak (matematika, fizika, egyetemes és oknyomozó magyar történet, latin irodalom-történet stb.) közül különösen a bölcsleletről ért el igen szép eredményt Purgstaller Kal. József tanárnál. E mellett szorgalmas munkatársa volt a növendékek közt a nyitrai teológia példájára alakult Zobori Magyar Egyesület házi lapjának. Másodéveskorában 1840. december 26-án Vácon tette le az ünnepélyes fogadalmat. Ebből az alkalomból esetleges örökségéről rokonai javára mondott le. A lemondó irat fogalmazása azt a benyomást teszi, hogy szülei akkor már nem éltek.

Hittudományi tanulmányait két évig (1841/42.-1842/43.) Nyitrán és egy évig (1843/44.) Szentgyörgyön végezte. Ha az ember elolvassa ennek a két teológiai intézetünknek akkori tananyagát, azt kell mondania, hogy teológiai képzésünk abban az időben határozottan színvonalon álló volt. Az azonban feltűnő, hogy Trautwein hittudományi hallgató korában lezorzult az eminensek^közül a I. classisba, s hogy előjárói sem értékelték eléggé, sőt, hogy fegyelmi vonatkozásokban kifogásokat (pontatlanság, zúgolódás) is tettek ellene. Mintha a Sturm und Drang - korát akkor élte volna át. Egyébként Szentgyörgyön a teológia mellett magánúton főleg a német nyelvben és irodalomban művelte magát.

A harmadik teológiai év befejezésével a tanári katedrára való előkészülete véget ért. 1844. nyarán Nyitrán Palugyai Imre püspök kezéből fölvette a papi rendeket. Áldozópappá való szentelése augusztus 2-án történt. Ezzel teljes jogú piaristává lett, s mint ilyenek első állomása Magyaróvár volt.

Magyaróvárott akkor a rend hatosztályú gimnáziumot és konviktust tartott fenn. Az iskola nem volt népes. Amikor Trautwein odakerült, 150 körül mozgott a létszám, s amikor öt év múlva elhelyezték onnan, már 120-ra csökkent. A fiatal tanár a grammatikai osztályokban tanított. Iskolai és konviktusi elfoglaltsága mellett bőven volt ideje az önképzésre és irodalmi munkálkodásra is.

Ez utóbbi vonatkozásban figyelemreméltó az a dr. Rittler Ferenc után magyarított és Pesten 1847-ben megjelent 104 l.-os könyvecske, melynek címe: *A tíz parancs, erkölcsi beszédek által megfejtve. Ünnepi ajándék minden vallású jámbor fiúk és leányok számára.* A könyv teljesen katolikus szellemű írás, s fordítója «Hazám nagyreményű zsengeinek» ajánlja. A «magyarosító» előszava így kezdődik: «Neked szentelem, hazám remény-dús ifjú nemzedéke, ez általam magyarosított könyvecs-két, neked, kin jövő boldogságod szívderítő reményében forró szeretettel csügg édes anyánk – a hon! Szánj e lapok olvasására néhány órát, s tanuld belőle Istenedet mindenek fölött, és felebarátodat úgy, mint tenmagadat szeretni».

Óvári működésével kapcsolatban volt egy igen kellemetlen esete. A forrongó 1848-as időben egy elfogult apa a nagytekintélyű Jaeger Ferenc asszisztens-igazgatót, a későbbi pesti házfőnököt és Trautweint az újonnan felállított vallás- és közoktatás-ügyi minisztériumban azzal vádolta meg, hogy kegyetlenül bántak két konviktor-fiával. Gruber György provinciális a miniszterhez 1848. július 30-án írt levelében tisztázta a két meghurcolt rendtárs szerepét. Ez a levél Trautweinről többi közt ezeket írta: «a panaszt tanító még mióta tanít, panaszra okot nem adott, sőt nyájasságáról ismeretes, könyörgöm tehát, igazság és méltányosság érzete szerint méltóztassék a szende lelkületű tanítót pártolásával vigasztalni». A miniszter így is cselekedett.

Az 1849/50. évben már budai iskolánkban találjuk. Az I. grammatikai osztálynak volt tanára. A szakoktatás bevezetése után a következő évben ugyanott a vallástant és a magyar nyelvet tanította. Noha az 1851/52. év elején a rend búcsút

mondott a budai gimnáziumnak, Trautwein és Nikolini Alajos mint hittanárok még ott maradtak egy évre.

Irodalmi működés szempontjából hároméves budai tartózkodása termékeny volt. Két munkája született akkor. Az első: *Elme és szívképző olvasmányok füzére*. Buda, 1851., 44 l. A másik ennek kibővítése: *Magyar Olvasókönyv* I-III. oszt. számára (I. köt. Buda, 1851. 144 l., II. köt. Buda, 1851. 184 l., III. köt. Pest, 1852. 272 l.). Az Olvasókönyv hézagpótló mivolta és magas színvonala mellett legékebben szól az a körülmény, hogy 18-19 év leforgása alatt az I. kötetből 8 (az utolsó 1869), a II. kötetből 6 (az utolsó 1870) és a III. kötetből (az utolsó 1870) 4 kiadás jelent meg. Szellemüket illetőleg hadd álljanak itt az I. kötet első kiadásának «télhó 1-én 1851 »írt előszavából a következő befejező sorok: «Midőn tehát az elsőosztály tárgyait fölelevenítjük, s gyöngé tanulóinkat magyar irodalmunkhoz lassanként édesgetjük: azokat a bölcsesség örök kútfejéhez vezérlő szent vallásunk s édes hazánk iránt lángoló szeretetre nem buzdítani Isten s az emberiség elleni vétség volna».³

A budai tanárkodást a szegedi követte. Ez mindössze egy évig (1852/53) tartott. A hittant és a magyart tanította, s hitszónok volt. Ezzel be is fejeződött életének első szakasza. A második szakasz Pesten kezdődött és ott is fejeződött be. Az 1853/54. évvel t.i. a pesti kollégiumba került, s itt maradt élete végéig. Életének és jelentős alkotásainak ebben a felében 14 évig volt tanár (1866/67-ig), 20 évig gimnáziumi igazgató (1867/68.-1886/87.) és 6 évig tartományfőnöki tanácsos.

Amikor Pestre került, a gimnáziumnak a nagynevű Horváth Cirill (1849/50.-1857/58.) volt az igazgatója. További igazgatói voltak Lutter Nándor (1858/59.-1859/60.), Szepesi Imre (1860/61.-1863/64.), Somhegyi Ferenc (1864/65.-1865/66.) és Baranyay Zsiga (1866/67). Tanártársai közül a három utóbbi igazgatón kívül kiemelkednek Kalmár Endre, Schirckhuber Móric, Jancsik (Ivánfi) Ede, Horváth Pius és Váry Gellért. Tanárkodása alatt egyébként a négy felső osztálynak volt hittanára és hitszónoka, a két-három legfelsőbb osztályban tanította a németet és két ízben a bölcséletet, s volt három éven át osztályfőnök is.

Pesti tanárkodása alatt tovább művelte magát, s irodalmilag is dolgozott. Mindjárt az első iskolai év befejeztével 1854. nyarán provinciálisa Bécsbe küldte az Entwurf értelmében megtartott német irodalmi kurzusra. Ez nemcsak szakismerteit, hanem életismeretét is gyarapította s összekötetésbe hozta a bécsi magyar katolikus körökkel. Amikor meg a gimnáziumi Tudósítványok német program-értekezéseket is kötelesek voltak hozni, Horváth Cirill a pesti 1856/57. évi Tudósítványban (akkor először *Programm des Pester Obergymnasiums* felirattal is) közölte Trautweinnak *Peter Pázmány* című értekezését (19-31 l.). Ez a dolgozat a rendelkezésre álló irodalom eredményeit nagyon ügyesen foglalja össze s komoly katolikus felfogása és emelkedett hazafias szelleme miatt külön figyelmet érdemel. Az utána következő két iskolai év Tudósítványaiban újra találkozunk Trautwein értekezésével. *Ein Beweis für die Notwendigkeit einer Offenbarungsmoral* a címe (1856/57: 9-22 l., 1857/58: 13-18 l.). A szerző azt mutatja ki, hogy a kinyilatkoztatott erkölcsi elvekre azért volt szükség, mert a történelem tanúsága szerint az emberiség a «jó» fogalmának értelmezésében a lehető leglehetőlenebb utakra tévedt. Ez az utóbbi dolgozat komoly hittudományi, bölcséleti és történeti fölkészültségével Trautwein barátaiban és ismerőseiben alighanem azt a reményt táplálta, hogy ennek a buzgó, tanult és tetterős piaristának az irodalmi és tudományos munkásság a hivatása. Az Úristennek azonban más tervei voltak vele.

Ezzel elérkeztünk ahhoz az időponthoz, amikor szólhatunk élete legnagyobb művéről, az Oltáregylet alapításáról. A leghivatottabbat, őt magát szólaltatjuk itt

meg annak a cikknek alapján, melyet István Bácsi 1871. évi Naptárában irt az Oltáregyletről.⁴ A cikknek az alapításra vonatkozó része (74. 1.) így hangzik:

«Ezen társulatot hazánkban meghonosítani már 1857-ben vala szándoka egy köztisztelőben álló, az egyház és haza körül egyiránt nagy érdemeket gyűjtött nemes grófnak. De az Úr, ki megvizsgálhatlan bölcseségével a legparányibb eszközöket választja nagy kivitelére, hogy az eszköz gyöngesége a működőnek hatalmát mutassa ki, és kényszerítse az embert fölkiáltani: «Egyedül Istennek minden tisztelet és dicsőség!» észrevétlenül más fordulatot adott a dolognak. Egy igénytelen szerzetes pap, ki a nemes grófnak szándokáról mit sem tudott, majdnem teljes két évig azon tűnődött, miképen lehessen e honban hasonnemű társulatot alapítani, a nélkül, hogy az ily együletnek szervezetét ismerte volna.

Napról-napra mindinkább megkedvelé ezen tervet, melynek sikerülése felől oly erős remény támadt keblében, hogy már az 1859-i augusztus hó elején azt prédikációiban is nem kételkedett többször nyilvánítani. Ettől kezdve kedvenc tervét egyesekkel is közíé, kiknél az visszhangra is talált. Nagy-Boldogasszony napja vala, midőn egyik jó barátja, kit a lelkipásztorkodásban segíteni ment, őt határozatában megerősíté, s néhány napra rá más buzgó áldozár, ki jelenleg már egyházmegyei főpásztor, a Belgiumban keletkezett s máris Bécsben átültetett társulat fővonalaival megismerte. Erre a bécsi törzstársulat lelkes elnökasszonyával, gróf Apponyi Györgyné, született Sztáray Júlia grófnő ő nagyméltóságával jöve a Pesten alakítandó társulat ügyében levelezésbe, s elkészíté, mik a főpásztori jóváhagyás megnyeréséhez szükségeltettek; miközben mindig többen csatlakoztak a jó ügy barátaihoz, közöttük a pesti angolkisasszonyok t. ez. főnöknője egész intézetével, mely székhelyévé lön az együletnek, utóbb gróf Cziráky Jánosné, született Dezasse Ludovika grófnő ő nagyméltósága, ki a társulat elnökasszonya lön; minek következtében szerencsés volt a nevezett szerzetes pap az akkori bíbornok- és herczeg-prímástól legalázatosabb kérelme folytán megnyerni, hogy az együletet ugyanazon évi november hó 6-án, a hön szeretett főpásztor aranymiséjének örök emlékére kánonszerüleg megnyithassa.»

Az idézett rész elején említett nemes gróf az Oltáregylet első elnökasszonyának férje: gróf Cziráky János aranygyapjas vitéz, a Szent István-Társulat alelnöke, majd elnöke. Trautwein jellemző szerénységgel a cikkben nem nevezi meg a szóban levő szerzetespapot, s csak a szerkesztő árulja el egy jegyzetben, hogy az a cikkíróval azonos. Minden körülmény a mellett szól, hogy Szabóky Adolf rendtársunk, a Pesti Katolikus Legényegylet alapítója (1856) és a tavaszban álló Oltáregylet egyik leglelkesebb támogatója, azok közé tartozott, akikkel Trautwein mindjárt a kezdet kezdetén «közíé kedvenc tervét». Kár, hogy nem tudjuk, ki volt az a barátja, aki őt Nagyboldogasszony napján «határozatában megerősíté». «A buzgó áldozár», ki őt a belga és osztrák «társulat fővonalaival megismerteté», aligha lehet más, mint Zalka János, akkor egyetemi tanár és esztergomi kanonok, később pedig győri püspök. Az angolkisasszonyok főnöknője, akitől Trautwein két évtizeden keresztül szinte a legjelentősebb támogatást nyerte, kröszlingi Pogner M. Amália volt.

Trautwein azonban nemcsak megalapította az Oltáregyletet, hanem élete végéig, 34 éven át, ő volt az igazgatója, s azt tűzte ki maga elé célul, hogy művét megszervezi, lelki tartalommal telíti, anyagilag megalapozza, s működését egész országra kiterjeszti. Ennek a célnak megvalósítására a legteljesebb odaadással fogott hozzá, s mire szerzetesi élete új fordulójához, a pesti gimnáziumi igazgatóságához ért, a Pesti Oltáregylet már azzal dicsekedhetett, hogy tagjainak száma meghaladja a 12.000-et, hogy évenként 5-6000 forintot tud áldozni a szegény templomokra, s hogy a példájára szervezett néhány önálló vidéki Oltáregylet is legalább 4000 taggal rendelkezik.

Trautwein János a kiegyezés évének (1867) nyarán átvette a rend legelső s Pest városa valamikor egyetlen gimnáziumának pecsétjét ezzel a 150 éves hagyományokat jelképező, egyszerű felirattal: *Sigillum Gymnasii Pestiensis* (a Pesti Gimnázium pecsétje). Ez a pecsét az új igazgató meleg és erős kezében nemcsak ígéretet jelentett, hanem már szép múltat is. Elsősorban egy 48 éves kalazanciusi eszményekből élő szerzetespapi élet múltját, de a mellett külső tekintélyt is.

Hiszen irodalmi munkássága révén pedagógiai körökben annyira ismert volt a Trautwein-név, hogy az *Organisations Entwurf* átalakítására 1861. augusztusában összejött országos bizottságnak Purgstaller József, Szepesi Imre és Lutter Nándor mellett ő volt a negyedik piarista tagja. Mint az Oltáregylet alapító igazgatója továbbá nemcsak nagyszerű szervező, emberekkel bánni és anyagi ügyeket intézni tudó képességeiről tett tanúbizonyságot, hanem a legszélesebb és a legfelsőbb katolikus körökben a legméltóbb módon képviselte rendje színeit. Ugyanezt tette mint hitszónok. Bensőséges és nívós magyar és német szentbeszédeit szívesen hallgatták Pesten és Bécsben, de különösen kedvelt hitszónok volt az angolkisasszonyok templomában az 1860-as években a májusi ájtatosságok alkalmával. Sőt volt mondánivalója mélyen hazafias szellemben «a religio szükségességéről az állam boldogságára» Starhemberg herceg bécsi kápolnájában «az apostoli magyar királyhoz közel álló nagyméltóságok, tanácsosok és tisztviselők» számára oly időben, amikor a kiegyezést előkészítő országgyűlés előtt «a magyarra függesztvék Európa szeméi», és «a magyaron csüggenek Ausztria népeinek reményei».⁵

Azután bizonyos az is, hogy a rendtársak egy jelentős része tisztelettel és bizalommal nézett reá, minek legkétségbevonhatatlanabb bizonyága, hogy nemcsak az 1848-i «rendi közgyűlésen» vehetett részt mint az óvári rendház egyik képviselője, hanem mint egyetlen kiküldöttet őt választotta meg a budai rendház az 1852-i, a pesti rendház pedig az 1858. és 1864. évi tartományi káptalanokra. Végül pesti tanárkodása világosan mutatta, hogy tud az ifjúság számára szigorú számonkérő, de egyúttal példaadó atya is lenni, s hogy hittanársága és hitszónoki mivolta miatt ő áll legközelebb az ifjúsághoz.

Trautwein 20 éves igazgatóságával annyi ideig állott pesti iskolánk élén, mint Jalloics Andrással (1847/48-1848/49) kezdődő hat elődje együttvéve. Ez a hosszú idő mindenestre annak a jele, hogy megbízatását rendi előjárói és más külső, belső tényezők megelégedésére töltötte be. Ezenkívül pedig ez a hosszabb állandóság a vezetésben alkalmas volt arra, hogy az országos tanügyi változások, – elsősorban az 1883. évi XXX. t.-c. és a vele kapcsolatos tanterv, – úgyszintén az intézet párhuzamosítása minden zökkenő nélkül valósuljanak meg.

E mellett ennek az igazgatóságnak egyik legjellemzőbb mozzanata volt, hogy az igazgató működésének egész ideje alatt megtartotta a hitszónoklást, és megmaradt hittanárnak is – 1883/84-ig a felső négy osztályban, azután két évig a VII-VIII. osztályban s utolsó évében a legfelsőbb osztályban. Sőt negyedik fogadalmának szeretetében annyira ment, hogy tíz éven át (1871/72-1880/81) arra is kerített időt, hogy a VIII. osztályban a németet tanítsa.

Végül kiemelkedőnek tartjuk az iskola akkori virágzását. Takáts Sándor erről így emlékezik meg: «A pesti gimnáziumnak e bölcs és tapintatos vezetője, ki kérelhetetlen szigorúsága és pontossága dacára is egyaránt kedvelt volt a tanári kar és az ifjúság előtt, ... oly odaadó buzgósággal és tudással vezette az intézet ügyeit, hogy az virágzása egyik legszebb korát érte alatta».⁶

A virágzásnak megnyilatkozásai közt első helyen kell említenünk az iskolának kereszténykatolikus nevelő munkáját. A tanárnak és a diáknak egyaránt tudnia

kellett, hogy a tantárgyak tantárgya a vallástan, s hogy semmi olyan újítás nem honosodhatik meg az iskolában, amely a katolikus nevelés rovására menne. Akármilyen kis elkésés a vallásgyakorlatokról komoly mulasztás számba ment. Hétköznapi misék hallgatása vagy a korareggeli soros ministrálás alól lehetetlen volt a felmentés. Az évi öt közös szentgyónás és szentáldozás az intézetnek hosszú heteken át gondosan előkészített családi ünnepei voltak. A hittanvizsgák és a palliumba öltözött igazgatóval az élen az úrnapi körmenetre való kivonulás az iskola legünnepeyesebb napjai közé tartoztak. Egy-egy diák számára az ment legszebb és legemlékezetesebb kitüntetés számba, ha a Pünkösöd előtti Oltáregyleti kiállítás alkalmával ott örködhetett az iskolai díszteremben, ahol a szegény templomoknak szánt tárgyakat nézték a katolikus élet kiválóságai.

Ezek a mozzanatok mind természetesen egy szerzetesi iskolában különösen akkor, ha az igazgató egyúttal hittanár is. Ha azonban meggondoljuk, hogy éppen ebben az időben kapja a magyar katolicizmus a liberális közélettől a legérzékenyebb sebeket (az iskolaügy és a vegyesházasságok sérelmes rendezése, a királyi tetszvényjog felújítása a vatikáni zsinat határozatai ellen, a katolikus autonómia és a papság támadása stb.), hogy a liberalizmus lohasztja a katolikus buzgóságot, és sekélyesíti a katolikus nevelést is, akkor az említett dolog kiemelése nem fölösleges.

Nevezetes volt pesti iskolánk abban az időben komoly fegyelméről is. A kalazanciusi elv: *severitatem cum benignitate* (szigorúságot a kegyességgel) jellemzi a piarista iskolát általában, de akkor a nélkül, hogy az a *benignitas* rovására ment volna, mintha jobban hangsúlyozták volna a *severitatem* a rend, a pontosság terén akár a tanárral, akár a szülővel, akár a diákkal szemben. Ennek a szinte katonás fegyelemnek nagy nevelő értéke kétségtelen.

A virágzásnak nem a legjelentéktelenebb megnyilatkozása volt az intézet magas szellemi színvonala, amelyet főleg a tanári karon át lehet látni. A népes tanári testületben (a párhuzamosításig az igazgatón kívül 12, azután 19 rendes tanár) élénk szellemi élet uralkodott. 1871-ben Horváth Cirill a pesti tanári karral indította meg az egész rendtartományban a Horányi-körök alakítására vonatkozó értékes mozzalmát. A tanárok a tankönyvírás és általában az irodalmi és tudományos működés tekintetében nemcsak rendi, hanem országos viszonylatban is a legelső sorokban álltak. Trautwein igazgatósága alatt működő piarista tanárok közül a következők a jelesebbek: Kalmár Endre, Lévy Imre, Arányi Béla, Bartos József, Budavári József, Drajkó Béla, Farkas József, Fekete Endre, Horváth Pius, Janky Károly, Kiss Sándor, Maywald József, Nagy Alajos, Pachinger Alajos, Pap János, Pfeiffer Antal, Pintér Kálmán, Schmidt Ágost, Szölgvény János, Tóth György és Vajda Gyula. A rendkívüli tárgyak tanárai közül említést érdemelnek Fenyvessy Adolf és Markovits Iván, a Stoltze, illetve a Gabelsberg gyorsírási rendszerek átültetői, akik Trautwein igazgatóságának elején tanítottak nálunk.

Az iskola jó hírnevének egyik bizonyága az ifjúságnak állandóan növekvő száma is. Trautwein igazgatóságának első hat évében a rendes tanulók száma állandóan csökkent, nevezetesen az 1867/68. évi 688-as létszám lassan 1872/73-ban 418-ra süllyedt. A következő iskolai évben azonban fölfelé lendült (443 rendes tanuló) s 1881/82-ben elérte az 570-es létszámot. Ez a rohamos emelkedés szükségessé tette az I-V. osztályok párhuzamosítását, amely az 1882/83.-1885/86. években szerencsésen meg is történt, éspedig az első, második és negyedik évben az I., II. és V., a harmadik évben pedig a III. és IV. osztályra vonatkozólag. A párhuzamosítás a katolikus tanulmányi alap és a főváros segítségével vált lehetségessé. A tandíjszedő állam t. i. a tanulmányi alap terhére vállalta az új osztályok felszerelését és a tanár-

többlet eltartásának költségeit, a főváros viszont a rendnek ajándékozta a Kötő-utcai elemi iskola épületét «a rend által a múltban tett nagy szolgálatok meghálálásául». A párhuzamosítás még erősebben felszöktette a létszámot: Trautwein igazgatóságának utolsó évében 762 volt a rendes tanulók száma.

Távol legyen a gondolat, hogy ezt a virágzást mindenben Trautwein érdemének tekintjük. Viszont nincs kétségünk, hogy a virágzás az ő eredeti és gazdag egyénisége nélkül ebben a fokban nem következett volna be.

Trautwein egyénisége? Pesti tanártársa, az eredeti gondolkozású Váry Gelért egy kéziratban őt «a magyar forradalom előtt emberkorra jutott piaristák» közé sorozza, akikben «több a jellemzettség, mint a későbbiekben» s legjellemzőbb vonásául azt domborítja ki, hogy «mindig és határozottan katolikus érzelmű volt a tanteremben úgy, mint egyebütt.» Csakugyan Trautwein élete minden szorgos elemzésnél jobban bizonyítja, hogy katolikus hittel nézett Istenre, katolikus kegyelettel az Egyházra és a hazára, katolikus hűséggel az uralkodóházra, katolikus józansággal a közéletre, katolikus felelősséggel az iskolára és katolikus szeretettel mindenkire. Katolikus meggyőződését nem rejtette véka alá, s azzal az igénnyel lépett föl, hogy a katolikus legyen egészen katolikus. Egyébként túlzások nélküli középúton járt. Egyenesen, nyíltan beszélt. Józan és logikus fő volt, akit azonban az elméletnél jobban érdekelt a gyakorlat. Elgondolásairól szívesen beszélt, s nem sajnálta az időt, hogy másokat meggyőzzön. Megjelenésben és lélekben egyaránt egyszerű, igénytelen, szerény volt. Pontosságra, fegyelemre és rendre nevelte magát, s ezeket megkívánta másoktól is. Ismereteit komoly munkával, bölcs tapasztalatait keserű csalódásokkal szerezte, s ezért másoktól is megkívánta a munkát, és az élet iskolájából nem óhajtotta kizárni a nehézségeket. Igen jó szívvel volt különösen a rászorulókkal szemben, s azt a tapasztalt visszaélések ellenére sem keményítette meg. Heves, lobbanékony és kissé gyanakvó természetét jól tudta fegyelmezni, s néhány pattogó szó után napirendre tudott térni a dolgok fölött. Testi rövidlátását pótolta csodálatos emlékezőtehetsége és állandó ébersége. Ez az egyéniség érvényesült benne mint nevelőben is.

Mint hittanár pontosan megkívánta nemcsak az anyagot, hanem a könyv szövegét is. Minthogy a tankönyvek – kezdetben a Martin-Mester, később a Wappler-félék – sem pedagógiailag, sem a magyarosság szempontjából nem voltak a legtökéletesebbek, a «katholikus egély igazságai»-nak megtanulása elég nehéz feladat elé állította a diákokat. A legendaképződés azonban itt túloz Trautwein szigorúságát illetőleg. Az osztályozás a mellett szól, hogy ha komoly tantárgyként kezelte is a hittant, nem volt túlszigorú. Különösen a VIII. osztályú tanulókkal szeretett bajlódni sok szeretettel.

Szentbeszédeit logikus felépítés és egyszerű, gyakorlati, meleg előadás jellemezte. Itt is Kalazanciushoz igazodott: «Az egyházi beszédekben a mieink használják a közvetlen előadási módot s kerüljék a keresettséget». Beszédeire igen gondosan készült, s nagyon föl volt szerelve beszédgyűjteményekkel. Körülbelül 600 műből álló magánkönyvtárában 24 magyar- és 49 németnyelvű beszédgyűjtemény volt.

A német nyelv tanításában is erősen gyakorlati igyekezett lenni. Megkívánta a gondos fordítást, azonban rajta volt, hogy az óra lehetőleg németül folyjon le. A tanároktól igazgató korában szintén ugyanezt a módszert sürgette.

Igazgatói minőségében az említettekén kívül jellemezte még, hogy noha a legelkelőbb körökkel tartotta az összeköttetést, s ezen a réven a legjobb családok gyermekei jártak hozzánk, soha nem feledkezett meg az ősi kalazanciusi vonásról, a szegény diákok támogatásáról. Nem véletlen, hogy igazgatósága alatt az ifjúsági egyesületekben a Segélyegyletnél tapasztalható a legnagyobb haladás: amíg t. i.

a 70-es években mindössze 400 forint körül mozgott a szegény diákoknak juttatott évi segély, igazgatóságának vége felé jóval meghaladta az 1000 P-t.

Egyéniségéből nem közönséges nevelői erő áradt. E mellett szól az a szinte babonás tisztelet, amellyel a fiúk az iskola padjaiban néztek föl «Trutyi» legendás alakjára s az a kegyelet és hála, amellyel gondoltak és gondolnak reá haló poraiban is volt tanítványai a közélet legmagasabb őrhelyein. 1875-ben Nep. Szent János napján (május 16) VIII. o. tanítványai a Segélyegyletnél 200 forintos alapítványt tettek, amelynek kamatával minden évben az igazgató neve napján meg kell jutalmazni egy szegény VIII. osztályú diákot. Rákosi Viktor műveiben ismételtlen megemlékezik róla. Nem véletlen az sem, hogy 1925-ben a Budapesti Piarista Diákszövetség első közgyűlésén a legelső emlékezés Rottenbiller Fülöp államtitkár ajkáról Trautweinről szólt.

Legyen szabad Trautwein nevelői egyéniségének méltatását ez utóbbi beszéd egy jelenetével befejeznem. A szónok egyik élményét mondja el. Elkésik a szentmiséről, egy mellékajton be akar jutni a kápolnába, s beleütközik az igazgatóba, aki irgalmatlanul haza kergeti. Másnap aztán, miután édesapját is heves szemrehányásokkal illette, maga elé idéztette a kis diákot. Az azzal mentegetődött, hogy «először» történt életében a késés. Trautwein jellemző válasza ez volt: «Hát ha a III. emeletről leveted magad és kitöröd a nyakadat, tud-e rajtad segíteni az orvos, ha azzal mentegetődöl, hogy először történt életedben». ⁷ Ebben az esetben benne varç Trautwein egész nevelő egyénisége!

Amikor 45 évi iskolai munka után kedves iskoláját átadta az utód Lévay Imrének, 1887. augusztus 23-i levelében elsősorban arra kérte a tanári kart, hogy továbbra is «állhatatos legyen a Calasanti erényekben.» Őmaga is állhatatos maradt: az oltáregyleti és rendi munkáját tovább folytatta élete utolsó pillanatáig.

Igazgatósága évei után szinte teljesen az Oltáregyletnek élhetett. Megelégedéssel tekintett vissza a végzett munkára, mellyel célkitűzéseit megvalósította. Ha nem is terjeszkedhetünk ki oltáregyleti munkája minden mozzanatára (hiszen akkor az Oltáregylet 34 évi történetét kellene megírnunk), mégis a kezünk közt lévő 6 füzetnek és 5 bevétel-kiadási naplónak alapján megemlékezünk egy-két dologról a szegény templomok fölsegítésével és az Oltáregylet anyagi ügyeivel kapcsolatban.

Az említett füzetek Trautwein írásával egyházmegyék szerint pontosan feltüntetik, hogy 1878-tól 1893-ig melyik plébánia, szerzetesi, kórházi stb. templom vagy kápolna milyen felszerelést kapott az Oltáregylettől. Óriási működési terület és nagyarányú jótékonyosság bontakozik ki előttünk. Trautwein életének utolsó teljes évében (1892) pl. 69 esztergomi főegyházmegyei, 23 nyitrai, 4 váci, 12 győri, 17 veszprémi, 15 besztercebányai, 25 pécsi, 23 munkácsi, 9 fehérvári, 11 eperjesi, 27 szombathelyi, 2 kalocsai, 8 csanádi, 3 nagyvárad latin szert., 15 egri, 15 rozsnyói, 21 szatmári, 16 szepesi, 26 kassai, 11 lugosi, 12 nagyvárad görög szert., 7 szamosújvári és 3 zágrábi (muraközi), összesen 374 templom és kápolna részesült az Oltáregylet adományában. Erdély kivételével, amely az alapszabályok szerint nem tartozott működési körébe, benne van a régi Magyarország 23 egyházmegyéje! Ezek a füzetek nem jelentéktelen fejezetet tartalmaznak a magyar katolicizmus kultúrtörténetéből, s a mellett az Oltáregylet, de egyúttal Trautwein áldásos tevékenységének dicsőségét is zengik. Világuknál érezzük, mennyire igaz Makay (i. m. 21. 1.) megállapítása: Trautwein «vaskeze az Oltáregyesületet már kezdeteiben az egész magyarság kultúrintézményévé tette».

A naplók közül háromban Trautwein az általa kezelt misékről, kettőben pedig ezen misék stipendiumának (mispénz) kezeléséről vezetett pontos nyilvántartást

1876. november 25-től 1893. szeptember 26-ig. Jelentőségüket maga Trautwein mondja el István Bácsi naptárában közölt cikkében (75. l.): A tagdíjakon, ajánlékokon és az ingyen munkából eredő jövedelmen kívül «jelentékeny forrása az egyletnek a szentmiséknek ingyen elvállalása. Az intenciókkal túl nem terhelt főurakat az Úr Jézus nevében szeretettel kéri föl az egylet, hogy az egylet javára tetszésük szerint meghatározandó bizonyos számú szentmiséket vállaljanak. Ha nem volna az egyletnek ezen segélye, alig volna képes félannyit tenni, mennyit jelenleg ezen segélyezés mellett tesz.»

Ez a jövedelem tehát úgy állt elő, hogy a papság ingyen vállalt miséket, s az Oltáregylet javára lemondott azok stipendiumáról. Hogy aztán ez az ingyen való misemondás a természetfölötti indítékokon kívül természetesekekkel is alá legyen támasztva, az ingyen misézők kaptak stipendiumos miséket is szép mennyiségben. Sőt az egész akció ennél tovább ment, s az akkori időknek «erga sacra» (misemondás ellenében való vásárlás) jegyében Trautwein katolikus lapoknak, – elsősorban a Magyar Államnak és a Herkó Páternek –, úgyszintén a katolikus papi íróknak nagy misemennyiségeket adott át, hogy elősegítse a papság részéről az előfizetéseket és a könyvrendeléseket, s hogy ugyanakkor előmozdítsa az Oltáregylet javára való ingyen misézést. Ezt a legutóbbi akciót Trautwein szinte élete végéig csinálhatta, mert hisz csak 1893. május 25-én kelt XIII. Leó pápának «Vigilanti» kezdetű dekrétuma, mely teljes határozottsággal helytelenítette a misepénzeknek összegyűjtését s a könyvkiadóknak és kereskedőknek való átadását abból a célból, hogy azok aztán misévégzés fejében misepénz helyett könyvet vagy mást adjanak.

Trautwein részint személyes utánjárással, részint levelezéssel óriási mennyiségben kapta a miséket elsősorban Ausztriából, Németországból és Svájcban, de a magyar püspököktől, azután Olasz- és Franciaországból is. 1881-ben a kapott és eliktatott misék száma pl. 83.000, 1886-ban 175.000 és 1889-ben 194.000. A miséknek a dolog természete által megkívánt precíz kezelése (eliktatás, kiosztás, az elmondás ellenőrzése stb.) s a dolog pénzügyi részének intézése (misepénzek bevétele és kiadása, a jövedelem az Egylet céljaira való fordítása és a gyümölcsöző elhelyezés) hihetetlen munkával járt, s ezt a munkát mindig Trautwein végezte. Meghatók ezek a gondos, szép gömbölyded betűkkel írt és közben-közben német beírásokkal tarkított bejegyzések I Hiszen olyan embertől valók, akinek sohasem volt könnyű dolog az írás-olvasás, mert e műveletek közben szinte orrával súrolta a könyvet vagy a papírost. Utolsó éveiben meg egyenesen kinnal írt, s írás közben a naplóra néha-néha észrevétlenül könny hullott, amely elmosta, de ugyanakkor értékesebbé tette a bejegyzést. Részben ezeknek az értékes naplóknak köszönhető, hogy jegyeztőjük halála után Lévay Imre provinciálisunk (akit egyébként Trautwein néhány év előtt oltáregyleti utódjának szánt) az Oltáregylet vezetőségének, özv. gr. Cziráky Jánosnének, Almásy Mária angolkisasszony-főnöknének és Kanter Károly új igazgatónak, ezek legnagyobb meglepetésére, az anyagban lévő értékeken (misekönyvek, breviáriumok, stóla stb.) kívül 97.119-12 forintot adatott át készpénzben és értékpapírban. Az Oltáregylet anyagi jövőjét megalapozó ezen összeg részint a misepénzek megtakarított jövedelméből, részint pedig Trautwein hagyatékának olyan tételeiből tevődött össze, melyeket ő a megmaradt feljegyzések szerint nem a rendnek, hanem szeretett Egyletének szánt.

Trautwein oltáregyleti működését halála után legszebben az ideglenes utód, Drajkó Béla rendtársunk örökébe lépő Kanter Károly jellemezte Lévay Imréhez intézett dísziratnak következő szavaival: «A megboldogult folyton a szentélynek élt, mint az oltár lámpája, . . . szelíden, csendesen. A lámpa kialudt! Isten dicső-

ségéért égve felemésztette önmagát». Amikor pedig a budapesti Eucharisztikus Világkongresszus alkalmával az Oltáregyesület tagjai által ajándékozott szentségtartóban a Dunán végigvonult a Legszentebb, nem kell csodálkoznunk, ha a piarista kegyelet arra gondolt, hogy a szentségtartó ajándékozóját Trautwein szelleme ihlette.⁸

Az oltáregyleti miseakcióval rokon, de tőle független volt az a rendi akciója, amely 1865-ben kezdődött. Néhány éven belül Trautwein elgondolása abban a formában öltött testet, hogy a provinciális minden iskolai év elején fölszólította a rendtársakat, hogy szegény templomaink fölsegélyezésére ingyen miséket vállaljanak, s fölhívta a házfőnököket, hogy a vállalt, majd a végzett misékről tegyenek neki jelentést. A jelentésekben foglalt kimutatásokat megkapta Trautwein, s a végzett misék után járó stipendium arányában segítette a felmerült szükségleteknek megfelelően templomainkat. A segítség vagy egyházi fölszerelésből, vagy pedig konkrét célokra adott pénzsegélyből állott. Ez utóbbi vonatkozásban elegendő arra utalnunk, hogy ilyen módon jutott Budapest és Nagybecskerek új orgonához, így készültek el a kecskeméti és a váci templom ablakai, így szerzett Szeged új oltárt, így állították helyre a magyaróvári kápolnát stb. Az 1877-1893 közötti 17 év pontos kimutatásai szerint a rendtársak erre a célra 63.144 misét mondtak, s Trautwein az ezért járó misepénz fejében 21.038 forint értékben segítette a régi rendtartomány 23 (csak Selmecbánya nem szerepel a segélyezettek közt) rendházi kápolnáját és templomát, s segélyben részesült a patronátusi mernyei és göllei templom és a székesfehérvári Szent Anna-kápolna is. A rendházak História Domusa-i mutatják, hogy az egyes házak milyen hálával vették ezt a segélyezést.

A Trautweinről szóló megemlékezések ismételten szólnak a pesti rendház javára adott «egyedülálló» és «nagyszerű» adományáról. Itt két összegről van szó. Az elsőt Trautwein 1887. július 16-án adta át Kalmár Endre tartományfőnöknek 100.000 forint névértékű értékpapírban, és pedig «a budapesti kegyesrendi társház, illetőleg főgimnasiunmi épület leendő kibővítésére.» A másik összeg a hagyatékában talált és a följegyzések szerint rendjének szánt 54.867-10 P készpénz és értékpapír. Ez a két összeg lett az új rendház építési tőkéjének alapja.

Annak a ténynek magyarázatára, hogy rendtársunk jelentős összegek fölött rendelkezett, ismételten szóba került valami württembergi családi örökség. Erre vonatkozólag eddig semmi adat nincsen. Az egész helyzetet viszont maradék nélkül megmagyarázzák Trautwein körülményei és egyéni tulajdonságai. A szerzetesi fegyelem akkori tényleges fázisában rendünk más szerzetekhez hasonlóan nem támasztott igényt Trautweinnek sem tankönyvírással, sem misézéssel, sem mással a kapcsolatos szerzeményére, személyi kiadásaira bőkezűen utalt ki «tiszteletdíjat» s végül, ami a legjelentősebb, mint pesti tanárt és igazgatót igen szép «mellékjövő» -- deleméhez juttatta azzal, hogy a gimnázium bizonyos bevételei, különösen a nagyszámú (az évi átlag 70 körül mozgott!) magántanuló utáni vizsgadíjak a tanároké és az igazgatóé voltak. Ha hozzá vesszük azt a körülményt, hogy életének legnagyobb részében nem voltak rászoruló hozzátartozói, s hogy ő maga igen igénytelen életű és a pénz kezeléséhez kitűnően értő ember volt, megoldódik a nagy összegek titka. Az viszont Trautwein nagyságának egyik jele, hogy egyrészt az Oltáregylet anyagi erejét fokozta, másrészt pedig hogy gyakorolta a Quidquid religiosus acquirat, religioni acquirat (amit a szerzetes szerez, szerzetének szerzi) ősi szerzetesi elvet oly időben, amikor az általában nem érvényesült.

Nem volna megközelítőleg sem hű a Trautweinről vázolt kép, ha nem szólnánk róla mint olyan piaristáról, akinek igen sokszor volt módja bekapcsolódnia a rendpolitikai kérdésekbe.

Említettük már, hogy résztvett az 1848-i «rendi közgyűlésen», úgyszintén az 1852., 1858. és 1864. évi káptalanokon. Az 1870-i tartományi káptalanban Kalmár Endrével együtt képviselte a pesti házat. Amikor első ízben volt konzul tor (1870-1876), hivatalánál fogva tagja volt az 1876-i, reá nézve nevezetes káptalannak. Másodszori tartományfőnöki tanácsossága alatt (1885-1888 konzultor, utána asszisztens) hivatalánál fogva jelen volt az 1888. évi káptalanon. Részint hivatalánál, részint meghívás folytán résztvett az 1867 óta tartott minden «kiskáptalanon» (1867, 1873, 1879, 1885, 1891). Mint káptalani tag és mint tanácsos beleszólhott a rendi ügyek irányításába. Ezt ő jó lélekkel meg is tette.

Ezek az adatok első pillanatra azt a látszatot keltik, hogy állandóan kísérte rendtársai bizalma, sőt hogy egyenesen nagyon népszerű rendtárs volt. Ez azonban csak részben van így. Közelebbről megvizsgálva a dolgot, kitűnik, hogy rendi megbízatásokra szóló megválasztásai legtöbbször igen nehezen (hosszú szavazással, -szavazatfelbontással) mentek. Az meg egyenesen szokatlan dolog volt, hogy az 1876-i káptalanban nem választották újra konzultornak, s hogy az 1882-i pesti helyi káptalanban hosszú szavazási küzdelem után sem nyerte el sem az első, sem a második képviselői mandátumot. Az 1876-i eset az idősebbek, az 1882-i pedig a fiatalabbak állásfoglalása miatt következett be. E szerint tehát a rendtársak közül nagyon sokan tisztelték, de már kevesebben értettek egyet rendpolitikai felfogásával.

A nélkül, hogy részletekbe akarnánk belemenni, azt kell mondanunk, hogy rendpolitikai Crédója össze akarta kapcsolni és egyeztetni a múltat a jellel. Nevezetesen, amikor a haladássürgette újítások mellett (növendékevelés, iskola, anyagi ügyek stb.) komolyan óhajtotta azt az egyházasabb szerzetesfegyelmi állapotot, amely azelőtt többi közt a rendi szabályokból is táplálkozott, ugyanakkor teljes jóhiszeműséggel támogatta alkotmányjogi fejlődésünknek azt az irányzatát, amely az 1848-as népképviseleti eszmék hatása alatt erősen eltávolodott az említett szabályoktól. Ennek a jó szándékú elgondolásnak megvolt az a veszedelme, hogy nem egyszer az idősebbek túlzásnak, a koreszmék hatása alatt álló fiatalok pedig elmaradottságnak gondolták, s csak kevesen és ritkán látták meg a maga valóságában.

Rendpolitikai szempontból Trautweinra nagyon emlékezetes és fájdalmas volt az 1876. évi káptalan. Már jóval a káptalan előtt egy nem éppen megfelelő eszközökkel dolgozó megmozdulás támadt Somhegyi Ferenc provinciális és rendpolitikája ellen. Magában a káptalanban pedig a rendházak képviselőinek egy csoportja Trautweintől várt komoly irányváltoztatást, és őt szerette volna megválasztani tartományfőnöknek. Híveinek ezt nem sikerült keresztülvinnie, ellenfelei ellenben hosszú szavazási küzdelemmel megghiúsították még konzultorra való választását is. ? Erre céloz a kegyeletes életrajz következő mondata: «Voltak idők, amikor erős szelek nagy hullámokat vertek rajta» (23. I.).⁹

«De – hogy a kegyeletes életrajzzal folytassuk – az idők változtak, a szelek megszűntek és a hullámok elsimúltak.» Akkorra már ott találjuk először Kalmár Endre, majd Lévy Imre provinciálisok mellett a provinciális tanácsban Ilyen minőségben 1885-től kezdve ő volt a rendi középiskolai hittanárokat képesítő bizottság elnöke s 1887-től fogva még a beesküvendő és felszentelendő rendi növendékek gondozója.

Trautwein jól benne volt már 74. életévében, amikor 1893. tavaszán testi ereje fogyni és eleven beszédessége szűnni kezdett. Társai különösen azért aggódtak miatta, mert néhány évvel azelőtt már két ízben érte kisebb agyvérzés, melyet erős szervezete szerencsésen kihevert. Nem tartozott azok közé, akiket rá lehetett volna

venni rendszeres orvosi kezelésre, ő maga azzal gyógyította magát, hogy gyakrabban járt ki az általa nagyon kedvelt Margitszigetre. Július 10-én még elmondotta az Oltáregylet második vasárnapi szentmiséjét a prédikációval úgy, amint ezt már az alapítás óta havonként megszokta. Utána mindjárt Nyitrán járt a rendi hittanárokat képesítő vizsgálaton. Majd szorgalmasan résztvett a július 13-18-án tartott és különösen rendi növendéknevelésünk szempontjából nevezetes teljes konzisztorium ülésén. Augusztusban «villámcsapás gyanánt» érte őt a misékre vonatkozó szentszéki dekrétum, amelyről ő csak akkor értesült. Alázatos megadással rendezte ennek szellemében az oltáregyleti miséket. Szeptember 26-i bejegyzései a misenaplókba azonban már mutatják, hogy rosszul van. Szeptember 29-én hajnalban aztán újabb agyvérzés érte, elvesztette beszélőképességét, de nem eszméletét. Mindjárt föladták neki a nagybetegek szentségeit. Néhány napon belül visszanyerte beszélőképességét, betegsége azonban arcorbáncsal bonyolódott. Ez utóbbinak nyomában magas láz lépett föl, amely 1893 október 5-én hajnalban kioltotta nemes életét.¹⁰

A rendházi kápolnában ravatalozták fel. Abban a kápolnában, amelynek gondozására hosszú évtizedeken keresztül minden iskolai év elején a házi tisztségeket kiosztó házfőnökei a szokásos formulával kérték föl: «Trautwein János rendtárs kéretik, hogy a házi kápolnákra gondot viselni ne terheltessék». Ravatalához rengetegen zárandokoltak. Temetése, melyet Cselka Nándor fölszentelt püspök és érseki helytartó végzett, október 6-án igen nagy részvét mellett ment végbe. Kerepesi sírboltunkba temették.

Trautwein Nep. János a már idézett 1865. évi bécsi szentbeszédnek egyik helyén öntudatos határozottsággal mondotta magáról a szentpáli nyilatkozatot: Non erubescio evangélium. Csakugyan nemcsak soha nem szégyelte az evangéliumot, hanem egész életén át azért fáradott, hogy az evangéliumból táplálkozó katolikum diadalmaskodjék az életben, rendjében és az iskolában.¹¹

¹ Makay Lajos dr.: A Budapesti Központi Oltáregyesület félszázados története. Budapest, 1910. 26. 1.

² A Trautwein-családra vonatkozó adatok a plébániai és rendi anyakönyvekből, Pest v. áfos levéltárának Relationes a. 1829. n. 3480. és a. 1834. n. 4900. irataiból, végül Trautwein Ottó alezredes úr szíves közléseiből valók.

³ Trautwein irodalmi munkásságára s általában a vele foglalkozó irodalomra nézve Szinnyei József: Magyar írók élete és munkái. Budapest, 1914. XIV. k. 529-530. 1.

⁴ Az *Oltáregylet*, vagyis a legfelségesebb Oltáriszentség folytonos imádására és a *szegény femplomok* fölszentelésére Pesten létező anyatársulat. 72-77. 1.

⁵ V. ö. 1865-ben Pesten megjelent 14 lapos ilyen című beszédét: Egyházi beszéd, melyet Magyar Szent Erzsébet ünnepén Bécsben, 1865 november 19-én mondott Trautwein Nep. János . . .

⁶ A főváros alapította Budapesti Piarista Kollégium története. Budapest, 1895. 426. 1.

⁷ A Budapesti Piarista Diákszövetség első esztendeje. Budapest, 1925. 18. 1.

⁸ L. Végh Árpád Trautweinről szóló megemlékezését a tatai piarista gimnázium 1937/38. évi Értesítőjében.

⁹ Az Úrban elhunyt rendtagok *kegyeletes emlékezete* az 1892 novembertől 1893. év novemberig. Budapest, 1894. 18-23. 1. Ez a Lévy Imre rendfőnök által aláírt, de az akkori szokás szerint Vámos Károly dr. rendfőnöki titkártól írt életrajz volt eddig a Trautwein-megemlékezéseknek egyetlen forrása.

¹⁰ Utolsó betegségére és halálára nézve 1. Frank Ferenc budapesti házfőnöknek 1893 november 10-én kelt nyomtatott körlevelét (szuffragium).

¹¹ A külön nem idézett adatok a budapesti gimnáziumi, rendházi és a rendi központi levéltárból valók.